

Историска грађа

I

ДОКУМЕНТИ ИЗ АРХИВЕ ЦРНОГОРСКИХ ГУВЕРНАДУРА

(7)

У овој свесци објављујем писма из архиве црногорских гувернадура Радоњића, која су им упутила разна лица. Међу писмима свакако су од нарочитог интереса писма турских старјешина из сусједних покрајина, јер се из њих лијепо илуструје „пријатељско“ надмудривање између гувернадура и турских заповиједника. Од свих тих писама датирано је само једно (број 163), док су сва остала без датума. Ја сам само покушао да их приближно датирам, али нијесам могао доћи до литературе која би ми помогла поузданије датирање, па су због тога моји датуми несигурни. Неколико сличних писама турских заповиједника гувернадуру Јоку Радоњићу објавио је у своје вријеме Д-р Алекса Ивић (Записи XXIII, 246—249 и 309—313), али ми се чини да и нека од њих неће бити сигурно датирана. Ја претпостављам да је већи дио ових писама од турских заповиједника из године 1787, јер је те године имао Махмут паша Бушатлија познати сукоб са Портом. Од свих недатираних турских писама сигурно се може датирати само оно под бр. 151, јер се у њему препоручује гувернадуру и Црногорцима „да убијете Филипа и његову дружину“, што се односи на аустриско изасланство са Филипом Вукасовићем на челу, које је дошло у Црну Гору мјесеца марта 1788 године. Писмо бр. 154 упутили су спушки капетани Међикукићи Раму Лазареву, о коме је била ријеч у прошлој свесци **Историских записа** (стр. 297-8 и 321). Писмо бр. 163 је једино поменуто датирано писмо од турских заповиједника, а с њим је свакако у вези и писмо бр 164. Оба писма су од никшићког капетана Мушовића, за кога је омашком оштампано у свесци за април-јун (стр. 221,15 ред одоздо) да је „из Спужа“.

У свим писмима има важних података за политичку и културну историју Црне Горе, те није могуће на њих ни скренути пажњу у овако кратком уводу. Свакако заслужује подвући бар ријеч Луке Валерија, који пише гувернадуру Радоњићу 1 маја 1801 године (писмо бр. 155) да у Вечу много цијене митрополита Петра I Петровића, па затим додаје ово: „Овдем се говори, што и ја вазда сам рекао, да он чојек је добар,

мудри и од поштенога срца, ма да онизи кои су код њега чину да буде opak“. Писмо број 158 и 160 су писана паралелно на италијанском и српском језику, те је оригинални потпис пошиљаоца само на италијанском тексту. Ја сам исписао и објавио само српски текст ових докумената. Умир од 3 октобра (број 161) и умир од 6 октобра 1818 (бр. 162) нијесу оригинали, већ копије писане руком гувернадура Вука Радоњића, као што је копија и умир од 8 јуна 1830 (бр. 170), док су сви други документи оригинали. Из умира од 6 октобра јасно се види како су Црногорци много страдали због крвне освете, јер је суд нашао „главах цуцкијех у Озриниће тридесет и пет и ранах четиринаест и плијена ситнога 932 брава и говеди 123, а чевскијех у Цуце главах двадесет и осам, и ранах тридесет и девет, и плијена 732 брава и говеди 89“!

Нарочито су карактеристична три писма Ђорђија Петровића (бр. 165, 168 и 169), који је био одређен за наследника митрополиту Петру I и касније је мјесто њега дошао млади Његош. Ђорђије је био немирног карактера, што је познато и из раније објављених докумената (упор., на примјер, **Записи XX**, 239—240), па то треба имати у виду приликом употребе његовог писма од 3 јуна 1823 године, у коме се жали да га митрополит Петар I — „прогони“! Заслужује скренути пажњу и на писмо Ђорђије Петровића од 31 августа 1828 г., у коме се жали на црногорског пуномоћника у Русији Атанасију Стојковића.

Писмо од 3 априла 1825 г. потиче од Луке Пејовића, званог Лука Локач, који је још 1818 године био протјеран из Црне Горе због веза са гувернадуром Вуком Радоњићем и интрига противу митрополита Петра I (Гласник Српског ученог друштва књ. 65, стр. 182—183; на стр. 182 је штампарска грешка „1718“, јер треба 1818), а интригирао је за рачун Аустрије и почетком владе Петра II (**Историски записи III**, 238).

У свом тестаменту од 18 октобра 1830 године митрополит Петар I заклиње Црногорце „да нико никога низашта не тиче барем до Ђурђевадне, а до тадер, надам се у Господа и спаса нашега да ће вам начин живљења бити занаго учињен и суд у сву земљу царски постављен. . .“ (**Историски записи III**, 242; уп. Милаковићева **Историја Црне Горе**, Задар 1856, стр. 316—317). Из писма Матеје Вучићевића гувернадуру Вуку Радоњићу од 20 марта 1831 године (број 171) види се да наведено обећање митрополита Петра о установљенју суда до Ђурђевадне није било празно обећање, јер Вучићевић пише гувернадуру 20 марта 1831 г. да његов ујак Иван Вукотић „неће моћи приспјети (у Црну Гору) к Ђурђеву дневи“ и моли га да сазове скупштину народних главара, која ће „потврдити клетву да би народ остао у слоги, миру и јединству докле се тамо дође заради ваше славе, слободе и среће на овоме свијету“.

143) Хаџи паша Османагић гувернадуру Јовану Радоњићу
1784 (?)

(Пашин потпис и печат)

От мене Хачи паше Османагића драги и мили поздрав нашему старому и новому и милому пријатељу гувернадуру Јоану Радоњићу. А потом ево како си писа једну књигу Махмут паши а другу мене и разумјесмо све што ни пишеш и ја послах твоју књигу Махмут паши. Још му ја писах за добро твоје колико сам мога, божа ти вјера, и Махмут паши сам сарце овлажио и ви ако умнете на вас војштит неће, а он је господар добар и мудар и Бог му је дао напредак на сваку банду, како чујеш и видиш. А ви Царна Гора на цареву сте земљу и честити цар хараче иште од Царне Горе, а ви дали нијесте. Но ти просто пишем: ево, акобогда, ако ви кћесте ја сам ве смирио, но пиши једну књигу Махмут паши а другу мене, на кои начин и на кои поса ти велиш како ћемо ве смирити и кои поса може бити онако ни пиши, пак да се смири и поса да се оправи и ви мирно у цареве градове да улазите, акобогда, и свој поса да оправљате. И ево ти опет велим: ти си от искона чојак мудар и авизан, но очи отвори како може поса бит тако чини и смири земљу и себе.

И да си здраво и весело. И поздравља те твој пријатељ Ахмет бег мило и драго.

(На полеђини је поред отиска печата у црвеном воску ова адреса:)

Да се преда гувернадуру Јоану Радоњићу у Царну Гору

у Његуше

144) Махмут паша Бушатлија гувернадуру Јовану Радоњићу
1785 (?)

(Потпис и велики овални печат Махмут пашин)

От мене Махмут паше Беганлије п(оздрав) сердару Јоану¹⁾ и свема кнезовима и главарима и свој Царници. А потом ево како ми дође књига от вас и разумјех што пишете. И ево да знате: ти сердаре Јоане и попе Тодоре (и) још неколико главара ходите к мене у Гарле²⁾ на божу тварду влеру да се разговоримо и да видимо сваки хесап (рачун — Р. Д) кои може бит. Ту ако се погодисмо добро да јест, а ако се и не погодисмо и тако како сте здраво дошли тако (ће т)³⁾ здраво и поћ, акобогда. И знадите, акобогд(а с) великом помоћи божом идем војском (с ц)аревијем ферманом на Царну Гору, на оне кои

¹⁾ На два мјеста у тексту и у адреси исправљено је мјесто "Мојашу" — "Јоану".

²⁾ Маријан Болица наводи 1614 г. и село Грли у Горњој Зети. Тада је ово село обухватало данашња села Лајковиће, Српску и Митровиће ("Српски етнографски зборник" књ. XXXVIII, стр. 446—447).

³⁾ Писмо су мало миши изгризли.

су цареви хаини (издајници, невјерници — Р.Д.), а они кои те улес(т) они те здраво и с миром сећет, акобогда.

(На полеђини је ова адреса:)

Да се преда срдјару Јоану и свема главарима
у Царницу

145) Разни турски заповиједници гувернадуру Јоку Радоњићу
1787 (?)

Нека се знаде да је ово исте књиге прави испис што су писале гаше што им је име уписано на дно писма.

Прибрани и стимани књиже и пријат(е)љи све Црне Горе, гувернадуру Радоњићу Јоку и свим поглавицама поздрав и како но ваља за здравље вас питамо и пот пријат(е)љско кажемо вама: и(з) Скадра Мамутпаша како је изашао свачи злотвор и пописивши (sic!) неколико пута свијетлога и ч(е)ститого цара проклештину на се узимао и с некаквијем мислима неколико пута опрасхан или зли чојек за добро не знао, пак опета се прозлио и посве се честитому цару одвргао и на сваку страну неваљаштину учинио от сваке руке и сиромаш похаро и учвијелио и много кућа затворио. И честити цар' чуо и све разумио и овога пута на честитого цара пр(о)клештину ударио и тугове (знаке везирског достојанства — Р.Д.), и пашалук и државу уз(е)о му и другому дао. Потље сад ко гоћ за његово опросење проговори да се смакне и ко помисли да је проклет исти Мамут паша и брат му Ахмет паша и ко се сада не одлучи од њега и ко ш њима буде да се смичу и како зараде да се онако кастигају. Свијетлог и честитого цара в(е)рман и заповијед његовом свијетлом руком честитом писана...*) и уруменлински везир Мемед паша и ост... ве урум... паше и бегови ст(о?)јећом војском што се пре... и нем... уруменлинске стране наређени и друга војска... паша с мора ђемијама (ратним лађама — Р.Д.) и наш босански св(и)јетли и ч(е)стит(и) господин везир бштроуми, и све паше, и б(е)зи, и алајбези, и капетани, спахије, и нври**) и баше сарајевске и и(з) другије мјеста све газије босанске виш(е) од четерест иљада з ц(е)баном и с топовима и сијелом (sic!) што за војске ваља до неколико дана з божјом помоћи акобогда на никшићк(и) кланец те на Спуж право на Скадар за ист(и)ну хоће поћи. Код господина везира у зговору рекосмо да је Црна Гора вазда била од Босне и з Босном заједно и да је цара честитого раја и да им с(е) даде тврда божија вјера да би била у овому цареву послуху у правди с нами. Када казасмо везир рече: „То је лијепо. Ко злочинцу не буде на помоћи, а нами приступи и буде с честитого цара стране и у Гацку сретe и ако се нађу у послуху свесрдо док се честитого и

*) Документат су миши извризли и немогуће ми је та мјеста допучити.

**) Сигурно је требало "неври", од "нефер" — обичајц војник.

свијетлога цара заповијед донесе на мјесто како ваља, неће њима погинути (омашком у тексту „богинути“ — Р.Д.) код честитога цара и код мене ни код све Босне послух, акобогда. Пишите им нека знаду и нека не мисле и недоуме, божија вјера у свачему ће бити мирни и познани и хоћу име и спора(зум) . . . боље него мисле веће када разу . . . ови нека знате под коншинс(ку и) при(јатељ)ску и радите срести господара везира како смо му зави (!) казали и млимо заисто да ћете срести и у послуху се наћи веће када разумијете радите се како смо ви писали наћи у послуху. И ово(ј) ни књижи одговор прије на дан што морете одпишите о(д) сви(ј)у вас иштем, коншије и пријат(е)љи.

Од мене Миралем
Мехмед паше
клинскога санџак
заповедника
и управитеља

Од мене хаџи
Мехмед паше
ускупскога
паш(е)

Од мене Сабит
Мехмед паше
теребинскога
заповедника

(На полеђини је другом руком и другим мастилом ова дјелимично распала забиљешка:)

Мирлам Мехмед (паша), Хаџи Мехмед паш(а и Са)бит Мехмед паша просе помоћ од гувернадура Јока противу Махмуд паше скадарскога.

146) Ибрахим паша Пармаковић гувернадуру Радоњићу 1787 (?)

(Турски потпис и печат)

От мене Ибрахим паше Пармаковића мојему старому пријатељу гувернадуру (Јо)ку Радоничића м(или) д(раги) п(оздрав). А потом дође ми твоја пријате(љ)ска књига и дар. Дошло ми је све што си писа. Бегинисам си (sic!) и заср(а)мио сам се. Еда Бог да да смо здраво и весело и у добру да се дарујемо. И што питаш око хаина (издајника — Р. Д.) царевије, како и(м) је Бог зло да на њихне главе. Исти(н)ски хабер (глас вијест — Р. Д.) ни ми не знамо, досвим чујемо от нашије добротвора е је брат Махмут пашин у Охрију*) ктио да уфати збита от Охрије Смаил бега и кадију. Они му се не дали, но с њим бо(ј) учињели и чујемо е је рањен. Заисто и у мухасеру (опсаду, затвор — Р. Д.) су га ставили с тевабиом (присталицама — Р. Д.) и он је сила (шиљао — Р. Д.) Махмут паши: „Хита ми на помоћ е, тамо он, погibe!“ И Махмут паша је во(ј)ску купио и отиша је тамо к Охри(ј)и, пак га средла Курпашина во(ј)ска и заварнула га, те (је по)ша

*) У "Рјечнику" Југословенске академије наводи се само један примјер за ријеч "Охрија" из "Старина" (књ. X, стр. 20) и он је баш из једнога писма са територије Црне Горе из 1689 године. Издавач документа, Силме Љубић, мисли за "Охрију" да је то "Угрија". Ја мислим да се из овога писма може закључити да је ту прије ријеч о Охриду, но о Угрији.

у Кавају и опет отлен купи во(ј)ску... с во(ј)ском Курпашином и Подгориц(у)...*) и на нас, а упа(о) је међу злотворима, а од нас му је танка фајда: боја не ученесмо, села не упалисмо и онда се исправи. А надам се у Бога господода сва је божа помоћ с нама, а ја млим, с помоћу божом, кад бисте могли устанут да се учини један бо(ј) на Љешкопоље с добрсм срећом ми одовут а ви отуд надам се у Бога господара о малу боју би се до Мораче узело, а с помоћу божом би могло бит с једним часом и до Хума (у Зетској Равници — Р. Д.) да примимо, акобогда.

И ако питаш за мене, пријатеља твога, Богу фала здраво смо и весело и добро смо, с помоћу божом. И ти био здраво и весело у здравље честитога цара.

(На полеђини је ова адреса:)

Сија писмо д(а) преда(а) се у поштене (руке) господину
гувернадуру (Ј)оку Радоничићу

у Његуше

147) Паша Пармаковић гувернадуру Јовану Радоњићу
1787 (?)

(М.п.)

От мене честитога Абдулах паше Пармаковића гувернадуру Јоку Становићу и својој (sic!) вашој браћи п(оздрав).

Пишем ви да знате, божја ви вјера по сто путах без лаже, како је честити цар ову земљу одвоио од мора до Острога и до Колашина и до Гусиња и до Скадра (с) Спужом и с Подгорицом и Жабијаком, да је Богу фала то је мене да чести(ти) цар на сад и на Мехмет пашине синове таин учинио је четиридесет и осам хиљадах сама плешца (пјешака — Р. Д.) са више коника (коњаника — Р. Д.) од Босне, а даваш богме толико од Уруменлије и студ иду девет девет (sic!) пашах и ја одовуд пред босанском војском и морем везир царев морски капетан-паша (са) свијема царевијема великијема галијама да га затече од Улциња до Мисира да нема кудије проћ. Но и вама пишем да знате: до сад што гођ са(м) ви писа све ви (вам — Р.Д.) је излазило и сво ће богме ви(ће)ћете, ако Бог да, о Ђурђеву дне. Ако Бог да, кад ви сарце иште доћите три-четири чојка (са) сердаром Вукалом на божију вјеру здраво да доћете а здраво да поћете да се видимо, хе ме богме жеља одавно се нијесмо виђала (омашка мјесто виђали — Р.Д.).

И да сте здраво.

(На полеђини писма налази се концепт само прве реченице одговора паши Пармаковићу, но важнији је почетак копије неког другог гувернадуровог писма, који гласи:)

*) Нексљика реда су миши изгризли и ништа се не може из њих ископирити.

„Пресвијетли и преузвишени Г(осподи)не Г-не мој мили пријатељу от велике стиме и велике части мој сердару Вукал(е) доћи (с) Чевјанима сваки по(д) заруком у неђељу на Симуњу (планина на граници између племена Теклића и Бјелица — Р. Д.), кои не дође да му се разу(р)и кућа и земља, све што има да му (се) попије и изије. И писа сам Цетињанима, (п)а немоте ни ви немоте ви (sic!) инако учинит, но дођите и доћи ће сва Катунс(к)а Наија и доћи ће Ријеч(к)а Наија и доћи ће Царница. Пресвијетли и . . .“.

(На полеђини је ова адреса:)

Да се преда гувернадуру Јоку Становићу у руке

На Његуше

148) Паша Пармаковић пјешивачким главарима

1787 (?)

(Турски потпис и печат)

Пишем от мене Мамут паше (и ?) Авла паше Пармаковића поздрав попу Вуку и Шутану и Пе(ј)у Никчевића и осталијема кнежигијема (sic!) и свијема пог(л)авицама. И ако питате за нас фала Богу с(м)о здраво и добро и везир ме је дочека добр(о) и каза сам везиру да сте божи и цареви и да сте цару у гарат*) на царева душмане и на Карамамута и ка(д) са(м) ви посла књиге по Мемеги Караверовира (?!) чудим се не би м(и) от вас књиге ни хабера, ће ми неби от вас каква цевача ка ја везиру кажујем како сте цару у гарајат*) и на царев хизмет и не његовијем душманином, јер се бијете (с) Карамамуто(м) и њему је то мило, везиру, помоћу божом. И ја за неколиком дана идем тамо до(ла)сим ка(д) ме чујете да ве видим како ћете се цару у измет наћ и н(а) царева душманина и преклекника равати(?!) и ако Бо(г) да те будне та земља царева и ја је освоим, ка ми је да Бог и цар, ви ћете бит на(ј)парви от Барђана. И ову књигу да сте ми отписали што прије можете да зна везир е сте цару на гарајет*) на божега проклет(н)ика.

И да сте здраво.

(На полеђини је ова адреса:)

Да се преда попу Вуку Мијушковића у Плешивце скоро.

*) Ријечи "гарат", "гарајат" и "гарајет" сигурно су од "гајрет" = помоћ, потпора.

*) Имена су преправљана црвеним мастилом и на почетку писма и у адреси, па је и назив племена преправљен, те се не може прочитати првобитни текст.

149) Чафер паша дробњачким главарима
1787 (?)

(Турски печат)

Од мене Чав(е)р паше попу Ђурашку*) и попу Ивану и кнезу Вујану (?)* и осталијем Дробњацима*) поз(д)рав. А потом нека знате ево идем с царевом заповиједи на Нишиће и зове(м) вас да се покупите луђи чест (шездесет — Р.Д.) седамдесе(т) што ли више морете, а што вас више дође то ће ви бити сјетли образ, те се наредите и попишите нека сте готови. Кад ви књига дође од мене из Нишића да сте готови и кад ви успише(м) да сте дошли кад пође капетан клубучки ш њиме, ино не учинит(е). И ти после Иване која гођ земља с тобо(м) б(у)де јемин је свака од мене. Тако знајт(е), а много ста(ја)ња бит неће, а ка(д) се састанемо за пут ћемо с(е) договорит. Немојте да ви се рече нијесте цареви, не(го) . . .

(Наставак писма је откинут, али је на полеђини остала ова адреса:)

Да се преда попу Ђуриши и попу Ивану и осталим
Дробњаксм у руке

(Писмо су Дробњаци послали гувернадуру Јоку Радоњићу и сљедећи текст писма налази се на полеђини пашинога писма Дробњацима:)

Пишемо сиротиња Дробњаци много чувеном честитому г(ос)п(о)-д(ар)у Јоку гувернадуру Становића чоклон и п(оздрав).

Честити гув(е)рнадуру, дошла је твоја чета к нама коју си послао да гледа и уходи војску озгора. Ми твоје људи вратисмо да не погину, а влеруј када су виђели купи се војска на Гацку и ево што нам пише Чафер паша. А пише ни Беганлија (то је Махмут паша Бушатлија — Р. Д.) да се хазар чинимо на његову војску, да идемо на Латине, а бојмо се е ће на тебе е ће га Латини благом подмитити. А знамо и чујемо е си обиша свијет и имаш велику памет но се чувај, а нама пиши ку(да) ћемо обратити: али Беганлим, али Чафер паши, зашто смо ми божи и твои сиромаси хришћани. А чујемо да и Москов доходи на море, но ни и то пиши.

И подержао ни те Бог у господство честито.

150) Ахмет бег Османагић гувернадуру Радоњићу
1787 (?)

(Турски потпис и печат)

От мене Ахмет бега Османагића п(оздрав) м(или) д(раги) нашему милому побратиму Јоану Радоњићу, гувернадуру. А потом ево

*) Имена су направљена црвеним мастилом и на почетку писма и у адреси, па је и назив племена направљен, те се не може прочитати првобитни текст.

како ми књига твоја дође и све разумјех како ми пишеш и мене је мило добро твоје свако, зашто знам да је мило и тебе наше добро. И што си ми писа у парву књигу да ти нађем коња и што ми писа у ову другу да си посла ш њом једну другу књигу и цекин. Ја за то хабера има нијесам, но ми грађаху дунђери (дрводјеље, столари — Р.Д.) сарај (двор, кућу — Р.Д.), те блех ш њима у одају, писаху, (шараху, молозаху — Р.Д.) ми одају, у та мах дошла она махнита Зећанка, блеше велика киша те нашла кадију подгоричкога на ћошак и дала му књиге, а кадија, ђаво Спужанин, а по словачки умио (тј. умио је прочитати српски писано писмо — Р.Д.), разабрао књиге како пишу: моју књигу мене дао, а дукат и другу књигу сакрио. А тако ми брацке и пријатељства за ова(ј) цекин нијесам има хабера докле ми нијеси писа, пак сам потље проп(и)та све како је и што је и ту много работе није, но ћу ти ја то послат, акобогда, теке мене ружно учине убио ги Бог на два свијета. И како си ми писа за коња да ти купим добавио сам ти ата добра, тварда за ками, баш кои требаје за тебе и хоћах ти га послат јунија 3 на Жабљак да ти дође преко Цеклина, пак се чу овамо да су ти дошле књиге от везира босанскога и от Ибрахим паше, пак се ја ст силања ата поварнух и от много што се чу зборова препадох. Но знади тебе би било лијепо те књиге да пошљеш Махмут паши, ако хоћеш, а с том работом би га мога уфатит за пријатеља и у ове дневи се ш њим умирит. А божа ти вјера не могу му с помоћу божом, ништа, но по бајраму барзије дана, акобогда, ће му доћи милост и помиловање от честитого цара. И отпиши ми за свем от тије страна што се чини.

И да си здраво и весело.

(На полеђини је ова здреса:)

Да се преда гувернадуру Јоану Радонићу у Царну Гору

у Његуше

151) Ахмет бег Османагић гувернадуру Радонићу

1788

(Турски потпис и печат)

От мене Ахмет бега Османагића р(оздрав) мојему побратиму и пријатељу и старому и новому гувернадуру Јоану Радонићу. А по том ево како си ми писа за ата да ти добавим и да ти га пошљем, заисто, божа ти вјера, сам га добавио добра, како што би ваља и мене, бес никакве хиле, и мило ми блеше да ти га пошљем, но у то се роди међу вама ђаво, како што је и много пута, а све и вазда за мuku и штету сиротиње царногорске. А чини ми се сада се начиња вама да ви буде теже и мучније него што је икада било. Рашта знаш како ми пишеш да те (с) честитијем Махмут пашом умирим. Такви-

зи врагови будући међу вама Махмут паша такви мир примити не може, а парвом смо ти писали да убијете Филипа и његову дружину, пак ни не отписасте да знамо. А ми знамо да хи убити нећете никако, ема ако љубите своје добро изагнати хи можете и ви узет велико благо, које није ви запало увијек никад, а са више себе оставит у велики мир и добро, а с нама у милост за вазда. И кад бисте то учињели бисмо могли, с великом божом помоћи, учињети у честитога цара што-гођ је вергије (данка, пореза — Р. Д.) на Царну Гору да ви се опрости за вазда, а ви ваља да сте чули от старије кад је доходио Фишко и Михаило и одагнати краљ московски Петар те презиме (имаше? — Р. Д.) Снепо Мали у наше године сви био што дочека он и Царна Гора божом помоћи и честитога цара јакости и Махмут пашином. Божа ти вјера да дођу ту сто хиљада војске ми се не боимо, акобогда потље што би дошли за своју погибију. И ову ми књигу отпиши.

И да си здраво у честитога цара Отмановића здравље.

(На полеђини је, поред отисака печата у црвеном воску, ова адреса:)

Да се преда гувернадуру Јовану Радонићу на Цетиње
у руке

152) Ахмет бег Османагић гувернадуру Радоњићу
1788 (?)

(Турски потпис и печат)

От мене Ахмет бега Османагића д(раги) м(или) п(оздрав) нашему старому и новому пријатељу и побратиму гувернадуру Јовану Радоњићу. А потом ево како ми твоја књига дође и све разумјех што ми пишеш и пријатељски што ми пишеш и то ми тврдо мило би и знади и ја не забрављам пријатељство нити ћу нигда док смо живи, акобогда. И ми смо добро у сву земљу с помоћу божом и у здравље честитог цара како сами хоћемо, акобогда, и пријатеља имамо на сваке стране, а баш и код честитога цара Отмановића. А ласно ти је ово и знати прос ланску рабсту што дође сила царева с босанскијем везиром, пак у здравље царево не бојак се Ибрахим паши кои блеше наредник пред војском босанском, а суде ли онијема луђима за које ми ти пишеш. С божом помоћи ми смо свијем добро, акобогда, и ка си пита ме за Махмут пашу ево ти кажем заисто писала је сва Босна честитому цару и послали неколико улеме (мудри, учени људи, учитељи муслиманске вјере — Р. Д.) и старије луђи (људи — Р. Д.) на мобу и надамо се е ће га опростит и учињет за везира барзије дана. И они ти је коњ жив и хоћаше ти доћи прољетос, но побаркаше ђаволи веће работе но коња, убио хи Бог. А твој коњ, божа ти вјера, нигда у мене липчати не може, но ти га бих воли послат но

стећи пет коња и доћи ће вријеме да ти га пошљем надам се барзије дана.

Четириста кућа Пипера, и двије стотине кућа Гарла*), и Васојевића кућа 70, и Шестана кућа 100, и Блелопавлића у Острог кућа 46 дарива честити цар нашој старој ђедовини да не хране и да не служе како ми хоћемо те смо, хвала Богу, добро и не може с нама у ову земљу нитко играт.

И пиши ми, молим те, от тије страна за свашто по истини што има.

И да си здраво.

(На полеђини, поред остатака отиснутог печата у црвеном воску, сва адреса:)

Да се преда гувернадуру Јоану Радонићу у Царну Гору
у Његуше

153) **Ибрахим паша Пармаковић гувернадуру Радоњићу**
1789 (?)

(Турски потпис и печат)

От мене Ибрахим паше Пармаковића м(или) д(раги) п(оздрав) моијема старијема и милијема пријатељима гувернадуру (Ј)оку Радоничића (sic!) и сардарима и во(ј)всдама и кнежсвима и свема Црногорцима. А потом како сте чули како се хорјати Белелопавлићи (sic!) издаше и упалише између себе без њихова боја и на нас ударише су два краја от Пипера и от Праскице. Богу фала јуначки и(х) оправисмо и царна образа обрнуше. И да знате Богу фала на гарат смо сви, и ја и све аге и сви Турци, Бог да ни свема поможе. И што сте ми књигу писали са збора и заклели сте ли се е ћете доћ у понећелник да ћерамо душмане наше и ваше с помоћу божом акобогда. Отворте очи и хоте (ј)уначки и поштено у понећелник, акобогда, и да знате заисто Бог ће ни помоћ, акобогда. А ако се ко препане и превари те остане жене да чува кајаће се и изгубит обрас и биће му царн обрас на оба свијета, но је доша вићен дан да се видимо и кастем (нарочито, намјерно — Р. Д.) писали за нас и за вас у добри час и ко нама добро хоће хоћете доћ. У понећелник заисто ви се надам, акобогда. Господару смо се Богу преручили, амин.

И да сте здраво у здравље царево.

(На полеђини адреса:)

Сије писмо дати се у поштене руке гувернадуру (Ј)оку Радоничића
у Његуше

*) Упореди записмену 2 уз писмо бр. 144.

154) Мехмед-бег Међикукић и др. Раму Лазареву
1796 (?)

(М. п.)

От мене бега Међикукића и Махмуд бега Хаверића и Алијаге Међикукића Раму Лазареву поздрав.

Разумјех што ми пишеш за усконат војске барцке. Тврдо ти зафаљамо и ову т(и) љубав заборавити нећемо ако Бог да те будемо здраво, а ми се њојзи и сигурајемо и сигурали смо се. Сигурани смо у свако доба кат дођу наћ те не (нас — Р. Д.) ако Бог да хазар (хазур, хазар — спреман, готов — Р. Д.) војском, пушком, топом — су свијем смо сигурани у подне у поноћи хазар смо вазда, а ево четири дни година дана ка смо све у то сигуравање. То нама за чудо није е се креће та војска, у здравље честитога цара и везира имаћемо с ким дочекати тога гувернадура. А што пишеш за обећавање, Рамо, божа ти (вјера — Р. Д.) сам краљ русимски да је доша у Бјелопавлиће одовут нема обећавања никому ни паре, нити ни (нам — Р. Д.) је дат митити, но та(ј) гувернатур и ти Црногорци хоте да замуते, Рамо, тебе и мене и остале с ким смо у мир да не остави у зло а он ће дома, а ово мучна година да прспанемо от немира гарђе ако ћеш разбијати разбија ради овога (sic!) нека и ова година мучна прође у мир да се злом не ћерамо. Но, Рамо, што велиш да се не сарчимо (љутимо — Р. Д.) на тебе и на Марђена е си са шњима анчик (?). Нама је мило е си у то, теке немо(ј) злом нашијем, аманати божи. И ја сат изидох да потвардим мир Загарчанима, а усконат тога хода твога и Марђенова нама гарђе није, нако опет да што чујемо ка сат.

И да си здраво.

155) Лука Валери гувернадуру Јовану Радоњићу
1 маја 1801

Пресвијетли Г(осподи)не и мој драги приатељ.

Из Беца, 1 маја 1801.

Ови је други пут што ви писем. С првом књигом дао сам ви на знаније све оно што сам знао у почетак од мојега доходенија у Бец. Сада могу ви чисто казаги како г-н Барун де Стефанео био је одлучен од нашега цесара за комисарио пленипотенциарио (опуномоћени изасланик, комесар — Р. Д.) од Истрије, Далмације и Арбаније и како њему цесарски двор дао је област да доспије све ствари од конфина (за разграничење — Р. Д.) с Црногором. За оно што сам могао разумјети, ви како главар и гувернадур црногорски бити ћете звани за видијет ако ону љубав што сте рекли у вашем мемориале да имате за цесара истинити је, зашто овамо држали су све копије од онијех књигах које сте били послали по (на — Р. Д.) руке гувернадура од Тријесте и које натраг истоме гувернадуру послали су. Од овога коме-

сариа, кои је чојек мудри и праведан, све дипендиваће (зависиће, биће му све потчињено — Р. Д.), ма грије од мјесеца а(в)густа неће моћи бити тамо.

Ја се уфам доспјети берзо све моје работе. Давам ви наук да держите за приатеља владику (мисли на Петра I Петровића — Р. Д.), зашто овдем од њега чину велику чијену (цијену, уважење — Р. Д.) и ако с(т)вари од конфина бити ће достијене с побуђенијем од двора имаће он све што ће жудити. Овдем се говори, што и ја вазда сам рекао, да он чојек је добар, мудри и од поштенога сердца, ма да онизи кои су код њега чину да буде opak. У толико моћете и ви доћи на сверху вашега жуђења, како видим, и авизавам (извјештавам — Р. Д.) ви да ови комисарио велики је приатељ од конта Трипа Гергурина, у коју кућу поћи ће стати.

Жудим да ми љубите и да вазда мислите да сам и да бићу с великом стимом

Вас приатељ и слуга
Лука Валери

(На полеђини је ова адреса:)

Al nobile Signore Sig-r-juanne Radonich
Governatore del Montenegro

Cattaro

156) Одлука о тестаменту Катарине Шаровић
8 маја 1801

Во имја нашего Спаситеља Исуса Хр(ис)та. 1801, м(јесе)ца маја 8, на Његуше.

Да се зна како се престави контеша Јекатарина, жена Стефана Шаровића, на Тријешће, и раздијели своје имуће својема братанићима, зашто блеше тетка губернатора Јована, и тако подијели све на разлог мушкијех главах, а како стојаше Андрија син губернадуров Андрија (sic!) њему покојна контеша остави два дијела. У толико се Андрија престави пријед но је Катарина (умрла? — Р. Д.), а Станко, синовац губернадуров, тражаше дио што је покојна контеша оставила Андри(ји), пошто се преставио Андрија пријед но је получио аспре.

На исти днешни ден дозваше главаре и молише Г(оспо)д(и)на Митрс(по)лита и кавалијера Петра да разсуди међу губернатором и Станком. И тако суд рече да нема тражит от дијела Андрина ни губернатор ни Станко, но Стани, жени губернаторовој, остаде да је она госпођа и нитко да тијем не зоповиједа но вишеречена Стана. Све што долази от дијела поко(ј)нога Андрије да от тога нема ни губернатор, ни Станко, ни син губернадуров, ни Станков син, но вишеречене

два дијела покојнога Андрије остадоше за Стану, жену гувернадурову, без поговора у вијек, амин.

(М. м. п.)

Ја Владика Петар својеручно подписах и печатом за више вјеровање потврдих.

157) Станко Вукаличин црногорском суду и правитељству
14 септембра 1804

Високопочтеној и пресвијетлој гос(по)ди от суда и правитељства црногорскога нижајши поздрав и поклон!

От велике невоље ја нижепотписати јадни ухиљени сирак долазим и приносим покорно вашему суду како се нагнах на ино-коштину и љуту сиротињу мимо свакога у ову земљу, а сувише имах жену лијену и неваљалу, коју сам терпио има много годинах, доклен ми Бог узе прољетос моју срећу (мисли на сина — Р. Д.), у кога се за све уздах. А сада опет от невоље и са грехотом, као многи Црногорци, намислих и испросих чељаде које би ме слушало и начин и после чинило, а озу понудих да се преклони и да ми опрости, а њојзи да дам у ње скрињу цекина 20 да су ње(ни) и да су јо(ј) за сперанцу (наду, уздање — Р. Д.) у ње какву потребу. Она не кће нико-јако, но подговори моје рођаке и протопопа Станка, те написаше књигу Тановићу, коју он донесе у Г(осподи)на Владике (мисли на митрополита Петра I Петровића — Р. Д.), по којој исти Владика посла за ово проклество на пра, на кума, на ђевера, на свата и на снога ко ће дати (молиоцу дјевојку за жену — Р. Д.). Ја по томе узнемирих се и омрзну ми кућа и све што имам идох у Владике, зборих, молих и кумих — не могах му ништа. По томе о Господињу днени дође поп Тановић и рече ми да сазовемо пред Владиком нашу браћу: што реку да му платим, а он сестру да води. И тако их скуписмо све Бабоуличане (дио села Рајићевића на Његушима — Р. Д.), коизи пред Владиком рекоше тако умах, без никаква размишљениа ни заминовања, да јо(ј) ја дам талијера пет стотина, нашто сам ја сдговорио: И да их имам пунану кућу то не бих дао ни почетак чинио у Црну Гору; ако ли ће се зарећи и заклети да ће тако вазда по сада Црногорци давати ја бих давао, ма тако нећу без суда и управјениа црногорскога ни газете (најмања новчана јединица, пола крајцара — Р. Д.). Тада је Владика проклео ко ће ми бити поп, и кум, и ђевер и сват докле ову (мисли на жену — Р. Д.) терсим (подмирим, исплатим — Р. Д.), онда просто и благословено. Ја му тада рекох и падох пред ноге, закумих га да ми отлучи колико је право по обичају земаљскоме, а Владика ми рече да то у њега не стои, но ето суд. Радоњићи сетенцију учинише, коју ја не познајем, а коју ми ваш суд даде по души и правци, колику би поднио други Црногорац, ја

ћу испунити упут, ако узмогу. Него мој живот, мој образ, моју кућу и муку ослањам на ваш образ и на душу са тешкијем божијем омантом: немојте ме ухиљенога сирака ћерати без стрва, како се је приватило от ове ствари, а сувише от напасти мојих братичедах, коизи на мене наиграју. Ни да сам најгрђа девојка не бих трпио, но терпим — по мојему уму најбоље је брата и претрпјети, али што је сувише не може се исказати и неумијем, освин то што познајем да им ниукаку ствар дужан нијесам ни крив, нако да сентам, да се уклањам, да не проговарам нити жив да се чујем, а научен нијесам, те не пристои ми. Помислићете да то истина није, али ето Гос(поди)н Владика, што и пред њих рекли отворено е би ме убили и да ни про(з) што не узмичу но да тко не рече е се лакоме на моје да им остане.

Ево, пресвијетли суду, ако нијесам мрзан вама, кумим вас от невоље великијем страшнијем именом божијем дајте ми лијек у свеколико. И Бог ве подржа његовом десницом.

Из Његуша

на 14 септембра 1804.

Станко Вукаличин на вашу службу
чекајући скору отлуку и отговор

(На полеђини је ова адреса:)

Високопоштеному и пресвијетлому суду и правитељству
црногорскому поштено предати се на

Цетиње

158) Граф Буровић гувернадуру Вуку Радовићу
3 јануара 1815

Число 54.

Г(оспо)д(и)ну Губернатору Црногорскому и кавалеру Свете Ане
на Његуше

Учинио сам себе једну дужност да пошљем Г-дну Генералу књигу коју сте ми ви писали и искао сам његове наредбе за пасане (слаби превод италијанског текста »peril pascolo« = за испашу, право да се на туђу земљу гони стока на пашу), које ви тражите да се допустити стокама његушкијема у свој Провинцији. По његовој наредби имам чест да вам дам одговор. Мало данах подто је уљегло у ову Провинцију оружје Његова Величества догодило се најварварско убиство невиних солдата Његова Величества (мисли на аустриског цара — Р. Д.), које се разбојническо убиство није никада било такво чуло. Тадара би прекидено свако мјешатељство и почеше непријатељска дјејствија и за осветит се на кои начин Г-дн Генерал нареди Паштровићима, припоможенијема од краљеве војске, да удру на Црногорце за заплијенит њихове стоке и живинчете (у италијанском тексту стоји: »per fare una rappresaglia«). Учини се опет мир.

Црногорци нијесу имали право да ишту намирење за покрађу коју су учинили Паштровићи, на исти начин како ни они нијесу дали никакву содисфакцију за солдате убивене: иако су Црногорци поднијели како прави, једнако били су прави и солдати, кои су жртве останули. У миру закљученому, како и ви добро знате, углавило се било да у згуду од какве крађе биће учињен мјењателни суд (у италијанском тексту: »la reciproca giustizia«) и ови је мир био сигуран од свијех главара од Церне Горе.

Који мјесец назад Г-дн Митрополит бијаше послао у Котор Г-дна Пламенца, савјетника, за установит мир. Још више и у исто доба бијаше дао наредбе да му буду дати сви начини за чинит лашније слиједит његово путешествије до Дубровника. Г-дн Генерал не бијаше у состојаније да определи ниједну ствар у они час, толико више ће Паштровићи бијаху изјавили неке претензије верху Црногорацах. Г-дн Митрополит није се ни дењао да одговори. У толико су напредовале нове крађе и нова убиства и Црногорци су дерзнули да мину преко frontiјере (границе — Р. Д.) Његова Величества. Г-дн Генерал више путах писао је Г-дну Митрополиту залуду, а Бокијељи нијесу могли получит суд подобни. Одговори Г-дна Владике вазда су исти: да он жуди од свега сердца мир, али Црногорци чину свако зло могуће, а Г-дн Владика скужава се да нема ниједне снаге за держат их у начин.

Ви видите, дакле, Г-дн Губернатор, да је потребито учинити суд за све неприлике догођене, како се разумије из писма овден приложенога. Тадар ће се видјет оно што се узможе учинит за искано пасање (пашу, пашњаке за стоку — Р. Д.), будући да ли наприједа сикуртад за дошастно доба. Без овога Г-дн Генерал дао је наредбу да се нема допуштит не само исто пасање, него и које друго, ако би се налазило у какво мјесто ино од ове Провинције.

Г-дн Генерал много је чувствителан на које драго зло које се може догодит Црногорцима, ради добра од којех занешен јест да прихвати какви интерес за много узроках; он жуди добро вашег народа црногорскога уобште... Зависи, дакле, од властих од Церне Горе да учину добра Црногорцима, да сигурају њихов мир и да чину њима добиват мирно њихово живјење.

У Котор
на 3 ијануара 1815.

Интендент временити
Граф Буровић

159) Димитрије Вујић гувернадуру Радоњићу
12 јуна 1815

Љубезњејши мој синовче Вуко!

Ево петнаест година дана прошло како смо се у великој жалости растали, а чрез божију милост. И ево велико је чудо да сам имао

данас случај в Хамбурге Черногорца увидети и познати нашега Бијелу.*) Он мене тако обрадовао да ти не могу довољно пером описати. Бијели може теби из уста боље сказати. Ја, хвала Богу всевишњему, јесам здрав, моја супруга и моји пет сина јесу здрави. Бијели био јест у мојим дому и видио нас све; он хоће ти из уста све лепше пресказати.

Ако хтео будеш мени писати одај твоје писмо Јего Високопреосвештенству Господину Митрополиту, које хоће он верно мени отправити. Дај Бог теби и всем твоим добро здравије и свако благополучије. Поздрави свјех от мења љубезно кои ради будут услишит да сам, слава Богу, жив и здрав. Целуја тебе и твоју децу, твоих домашних и свех твоих и моих пријателе, Дај Господи да се јеште у веку нашим увидимо. Целуја тебе сердечно остајус искреној

В Хамбурге,
12 јуниа 1815.

твој доброжелатељ и стриц
Граф и Генерал Димитриј Вуич

Мој адрес:

(На полеђини је, поред отиска Вујићевог печата у црвеном воску, ова адреса:)

Високородному Господину Вуку Радонићу
Губернатору Черногорскому и Берђанскому, кавалеру ордена
Св. Ани втораго класа (и) прочаја

в Његуши

160) Которски поглавар гувернадуру Радоњићу
28 јуна 1818

Число 3853.

Господине!

Имам објавити да кнез и главари од Његушах јесу ми послали једно њихово прошеније с којем молу да буде њима допуштено да слазу на ови пазар мирно, понављајући своја обвезанија за спокојно и пријатељско житије с поданицима австријскијема.

Небудући то њима забрањено докле не буду се учинила рјешенија од собранија од истијех Черногорацах, ја вас молим да чините њима познат да ће моћ они долазит овдје са свом слободом и без поднијети од стране којег драго икакву најмању зађевицу. Али, пак, ако хоћу они ползоват се и унаприједа од онијех користих што доносу взаимна пријатељска послованија, имају са свом силом од њихова попеченија содјелат о склопјењу безакониках од села Ожеговице.

Толико вас молим да објавите истијема у одговор од приказаного ми њихова прошенија и между тјем имам корист повторит ви протестирање (слабо преведено италијанско »... le proteste...«, што је

*) Ово је сигурно надимак за некога старого Вујићевог и гувернадуровог познаника.

свакако у овоме случају требало превести „свечану изјаву“ — Р. Д.) од мојега најсовершенијега почитанија.

В Котор,
ијунија 28-го, годa 1818-го.

Франциско от Суппе
К. К. војевода околични

(При дну прве стране:)

Г-дну Губернатору од Церне Горе и кавалеру
на Његуше

**161) Умир Чевљана, Бјелица и Цуца са Прекоберђанима
3 октобра 1818**

Слава Б(о)гу у вијек, 1818 мјесеца октобра 3

На Бигожере.

Да се зна и да је вљеровано пред свакијем судом или господаром пред ким изиде ова сетенција, како бјеше окурило зло и кервопролиће међу Чевјанима и Бјелицама и Цуцама и Прекоберђанима. И тако на данашњи дан дође међу њима суд црногорски и берцки и њихове давије разумјесмо:

У прво призивамо име Господа Исуса Христа, из којегa излази свака правда, (и) судимо три главе цуцке за три оздриницке, а двије главе осташе франке да имају платит Цуце и Бјелице Оздринићима, које судимо 133 ц(екин)а и гро(ш),

у друго судимо тринаест ранах оздриницкијех за тринаест цуцкијех и бјеличкијех, а двије ране да имају платит Цуце и Бјелице Оздринићима, које судимо цек. 20,

у треће судимо на Тура Голубовића зашто удари на пуње и рани чојека да има дат глобе. . . *) или цекинах двадесет,

у четврто судимо да има(ју да)т Прекоберђа(ни) и Озринићи зашто удрише на (Ржа)ни До на праве људи цекинах двадесет,

п(ето) судимо што се бјеху поклати Андрићи и Прекоберђан(и те је) погинуо син војводе Вуксана и Иван Голубов (Б?)раковић ове двије главе пребисмо једну за другу,

шесто судимо рану сина Вука Турчинова цекинах шездесет, од коијех одбијамо цекинах десет за двије ране што се бјеху ранили два сина пџа Луке, то осташе франке цекинах педесет,

седмо судимо рану Савића Меркова Церљенице, којегa рани Чолан у крађу, ову рану судимо цекинах тридесет, одбисмо десет зашто је био у крађу, осташе франки двадесет, и рекосмо пљенове и покрађе да имају један другоме подмирит,

и рекосмо да има свако племе слушат и почитоват својегa кнеза, а унапријед да нема комунах и која банда не би на ово пристала да

*) Докуменат су мало изгризли миши.

је сва Церна Гора и Берда против њега, које парте остависмо у вјечни мир увијек, амин.

И узесмо ми суд наше обичне карате (награде, дневнице) које не (нас) доходе.

**162) Умир између Цуца и Чевљана
6 октобра 1818**

Во име Исуса Хр(и)ста, амин. Мјесеца октобра 6, 1818.

На Бигожер.

Да се зна и да је вљеровано пред свакијем судом или господаром пред ким би изишла ова сетенција, како се бјеху заклали Цуце и Чевјани од (д)амна бремена и не бјеше међу њима сиједало кметовах и дође међу њима суд црногорски и бердцки, кои разабраше све њихове давије и разлоге и нађе се главах цуцкијех у Озриниће тридесет и пет и ранах четиринаест, и плијена ситнога 932 брера и говеди 123, а чевскијех у Цуце главах двадесет и осам, и ранах тридесет и девет, и плијена 732 брера и говеди 89.

И ми судци и кметови, призивајући име Господа Исуса Христа, од којег излази свака правда:

прво судимо и сетенцијасмо 28 главах чевскијех за двадесет и осам цуцкијех,

у друго судимо главу Косана Алексина сина, за коју се бјеху клели сви Чевјани, а они га бјеху убили, ову главу судимо 133 ц(еки-на) и гро(ш), како је у наш законик забиљежено, да имају дат Чевјани истоме Косану Алексину,

у треће судимо четиринаест ранах цуцкијех за четиринаест чевскијех; осташе ранах чевскијех 26, а цуцкијех главах пет и ове 26 ранах пребисмо за ове 5 главах, а п(љ)енове за п(љ)енове,

у (четвер)то судимо ће се находи оружија, или коња, или вола или рукодаћа да имају измирити Чевјани Цуцама а Цуце Чевјанима, а друго све једно за друго, да један другоме не тражи ништа,

у пето судимо и сетенцијасмо Шуња Пешикана да има зват сердара Манојла на два кумства и да му да цекинах педесет за жалост што му бјеше на истог Пешикана,

шесто судимо да има дат син Риста Пешикана Митру Вуковићу барберину (трошак за лијечење — Р. Д.) колико му је давао, а рана пође како и остале у комун, и ово рекосмо зашто га сам бјеше звао на подмир, па му га опет узео,

седмо судимо зашто бјеху ранили Чевјани Мижоровића преко вјере да га иста дружина зову на кунство и да му дају цекинах 6, а друго све једно за друго пребисмо и обј(е ба)нде на мир остависмо у вијек, ам(ин). (К)о не би послуша да свој земљи одг(овара).*)

*) Ова и претходна сентенција изгризене су на неколико мјеста од миша.

**163) Капетан Мушовић и други гувернадуру Вуку Радоњићу и
Његушким главарима**

1 јануара 1823

(Турски печат)

От нас Осман капетана Мушовићу (sic!) и Мустав кадије Брунчевића и свијех ага и свега кула (sic!) града Оногошта и кнеза Дака (Јовановића и вохводи Илије Бо(ј)овића и кнеза Муша Николића и остале раје царске нашему конши(ји) и главному пријатељу гувернатору Вуку Радоњића (sic!) и кнезу попу Раду и Саву Маркову и осталијема Његушима пријатељски м(или) д(раги) поз(драв).

А по тому дајемо ви на знање како је (мјесто су — Р. Д.) настали Његуши и град никшицки те су се владали те давали трговину Његушима мал туђи те узимали на свој образ, тако даде Хусеинага и Мушо и Зеко Николићи Вучети (Ј)овову по књизи Миха Трипова и(з) Шкаљара и тако дадоше бржава овнова 330 по 9, зато ве много молимо и Турци и раја за ове људе што ви шаљемо чините та мал трговачки наплатите. И опет ве много молимо за Зека Николића, ко(и) је дао туђ мал Вукосаву Догодољанину и Ђуру Савову талијера 200 на божу влеру туђ мал, но ено је кућа права. оће исти Зеко пропанути за туђи мал, но сви истога шаљемо Муша и Зека и Сулеманагу Мараша. Зато ве опет чинимо и вас молимо: Зеко је ваш брат Његуш родом, а мој субаша, то му начините не(платити).

И да сте здраво.

На 1823 млесеца ануара дан 1 у Никшиће.

(На полеђини је ова адреса:)

Благородному господину и господину гувернатору Вуку Радоњићу, господину конту Саву Маркову Петровићу и осталијема Његушима
с честију

у Његуше

**164) Капетан Мушовић и други гувернадуру Радоњићу и
катунским главарима**

1823 (?)

(Турски печат)

От мене Осман капетана Мушовића и Мустаф кадије Груде и Османе Мекића и осталијех ага и свега кула града Оногошта вохводи Мићу Вуковићу и сердару Манолу Вукалову и гувернатуру Радоњићу и свијема кнезовима и главарима Катунској Наији мило и драго поз(дрављење).

А потому да знате како смо примили вашу књигу и разумлесмо што нама пишете. Нека знате како смо ми овђен коншије, тако дође Вучета (Ј)овов у Зека и у Муша Николића те узеше грацки мал и бише јемци Николићи за Вучету (Ј)овова за та мал. Откако је Никшић

постао и Његуши и самсари (трговачки посредници — Р. Д.) от Никшића раја вазда су били јемци тако раја за Његуше и трговце његушке. Тако ми дајемо Вучети (Ј)овову проз руке Муша и Зека Николића њима, а они Вучети (Ј)овову. Тако пропаде Зеко Николић с његовом кућом и с робљем (тј. са својом породицом — Р. Д.). Тако није право на коншилуку, које ви пишемо, зато устаните на коншилуку те то врните, зашто је божа вјера велика, немоте је погазити, а вама је срамота главарима тако да се тако ради. Које ви знате: има сто година али више како тудијен иду Његуши те и(м) давају Озринићима мал и Бршњани мал грацки вама на образ њихов. Тако вама пишемо, зато устаните, трговачки мал није право да пропада, зато устаните те та мал врните.

Тако знајте и да сте здраво.

» . (На полеђини је ова адреса:)

Да се преда вохводи Мићу и сердару Манолу и гувернатору
Радоњићу и осталох Катунској На(х)и(ј)и
у Чево

(На трећој страни табака налази се текст писма којим је ово писмо из Никшића послато гувернадуру и његушким главарима и оно гласи:)

От нас војеведе Мића и сердара Манојла и кнеза Тодора и от свијех Чевљана и Пјешиваца г(оспо)д(и)ну гувернатору Вуку Радоњићу и кнезу Раду Богдановићу и сердару Ђуру Јовановићу и Саву Марковићу и свему збору његушкому м(или) д(раги) р(оздрав).

А потом како знате е пошјекоше Дољани и нагрдише сву Катунску Нахиу и пријед и рпошлије и ево смо се с Пјешивцима стали и тв(ер)ду божу вјеру уфатили да иду Пјешивци пред нама, но устанте али сад али никад пред неђељом да сте на Кчево.

И да сте здраво.

165) **Ђорђе Петровић** гувернадуру Радоњићу
3 јуна 1823

Високо Превосходитељни Господин и милостиви Государ!

Има сам срећу примити Ваше прелјубезно писмо, из којег разумијем што ми пишете за поради да станем у својему чину и да чекам вријеме по вријеме докле се смилује мој стриц на мене. Даклен, Господине, али се он смилује али не, да ја чекам и стоим и губим вријеме! Ја, Господине, нијесам убио никога, ни сам учинио зло никакво да ме прогони овако. Ја кажем Вама и свакојему Црногорцу да овако нећу стојати на ови начин; и до сад не бих стоја ного су ме варали Црногорци. Ја Вас молим, Господине, и Богом и именом његовијем кумим, Вас и свакојег Црногорца, да ми дате пашапорат ка и осталоме

Црногорцу. Ако ли ми га нећете дат фала да је Богу, ано ћу искат глави мјесто ће не требује пашапорта, ни никакве препоруке ту не требују нако смрт али живот, и то ће бити брзије данах, неће много данах пасат. Може бити да ми је когођ поручева да идем, чујући у какво сам стање и мрзост стричевњу, може бит да је то коме мило и да поручује зато и нећу поћи приђе него узимам срећу примити от Вас скори одговор, кои остајем за вазда.

Стањевиће,
ћјунја 3-га дња
1823-га года

Вашега Високо Превосходитељства
всепокорњејши слуга
Георгије Петровић

(На полеђини је ова адреса.)

Јего Високо Превосходитељству Господину и Г(оспо)д(и)ну и милостивому государју гувернатору и кавалеру росискому Вуколају Радоњићу и прочаја

на Његуше

166) Лука Пејовић гувернадору Радоњићу
3 априла 1825

Благородном господину Вуку Радоничу, говернатору царногорском

Мили господине, како зудијах да се видимо за зборити о стварима за боље от нашега отачаства, ма у то врјеме имам ови начин да ви пишем е сам чуво да би жуђели неки от главарах да ви пођете ђегођ за видијети за кои боље за отачаство. Али се мене чини да није лијепо да ви сада оставите отачаство, зашто је стари остараво (мисли на митрополита Петра I — Р. Д.), а ви знате да би она фамеља барзо ваган превернула. Него ево мој разум да ако ве воља да учините један совет с главарима кои су прави синови от отачаства и да ми дате васега сина Јова да одемо ми два ће ни ви наредите оли ће не најбоље памет учи да провидимо за које после за отачаство. А па ви м(е) д(об)ро познате да радим бити прави син от отачаства и радићемо да послѣ пођу лијепо, зашто имамо и пријатељах и радићемо наћи. И ако овако одредите поручите ми е ћу учинити при (омашка мјесто три — Р. Д.) писма лијепо стезћена: ј(е)дно које ни дате област за после, а друге два за наш ате(с)тат, кои ће казивати ко смо, от коијех фамељах, па ваља да буду подписане от главарах вас, војводе Мића и војводе Ђурашковића и от војводе Мартиновића и свијех главарах кои су ваш(и) пријатељи и печат от нашега народа.

А сада да си ми здраво са с(вом) господом и не ваља сп(а)ти но радити за отачаство.

3 априла 1825
(На полеђини адреса.)

На службу
Лука Пејовић

Благородном господину Луки Радоњићу говернатору царногорском
на Његош

167) Катунски главари гувернадуру и његушким главарима
3 маја 1825

От нас војеводи Мића и осталијех главарах от Кчева, Бјелицах, Теклићах и Цетињанах Превосходитељному Г(оспо)д(и)ну Губернатору, благородној господи сердару (и) кнезу на Његуше, драги поздрав.

Дајемо ви на знање како смо синоћ дошли у Манастир обштена-родни, а молимо вас троицу да и ви данас дођете на ваше мјесто, јер имамо разговора за много стварих које су у нашу Нахију, и да доведете с вама и Копићане (становнике његушког села Копита — Р. Д.). Ми ви се истинито надамо данас да ћете доћ с Копићанима, како ве молимо, а от стране свијех Катуњанах.

С Цетиња, из Манастира, 3-га маија 1825.

(На полеђини је ова адреса:)

Превосходитељному Г-дну Губернатору, благородној господи сердару
Буру (и) кнезу Раду
на Његуше

168) Ђорђе Петровић гувернадуру Радоњићу
25 августа 1827

Ваше Превосходитељство,
Милостиви Государ!

Много се чудим како у оволико времена нијесам мога получит от Вас ниједнога отговора на моје шест писамах, које сам ја Вама писа из Петробурга. Мислим да Ви нијесте получили ниједно, али се наддам да ћете сада, по овој вјерној оказији (прилици — Р. Д.), получить ово моје писмо. Ја, како истини син отечества, желим от свега срдца и от све душе својему прељубезноме отечеству свакога благополучија, више него сам себе, ибо (јер — Р.Д.) када моје љубезно отечество буде сретно ја се наддам да ћу и ја бити сретањ, а срећа истинога сина отечества састои (се) у томе да буде полезан (користан — Р. Д.) својему отечеству, а срећа и благополучије једнога чловјека ништа не значи када види своје љубезно отечество у несрећу и кои чловјек више стара се за ползу своју него за ползу својега отечества, та(ј) чловјек не може бит истини син отечества.

Тако ја видећи своје прељубезно отечество близу несреће не могу се утерпјети да Вама не напишем по овој вјерној оказији неколико причина, које могу бит за ползу и за срећу нашега отечества.

1) Ја Вас молим, како старјешину, да Ви скупите неколико главарах от Церне Горе и Бердах и да пођете на Цетиње к Г. Митрополиту и да га молите да узме назад довјереност (повјерење, пуномоће — Р. Д.) коју је да Стојковичу прошле године и ако је не узмете назад

што скорије ја Вас могу увјерити да ће бити веома худо и за несрећу нашега отечества, појелику (будући, пошто — Р. Д.) ја знам и видим што он чини с двојереностију: он толико иде от једнога до другога своја познатијех и хвали се да је он довјерена особа митрополита и народа црногорскога и бердскога и у газете (новине, листове — Р. Д.) је печатао (штампао, објавио — Р. Д.) да је он довјерена особа нашега народа. Ако желите среће својему отечеству ваља да узмете што скорије от њега довјереност, ако ли је не узмете ви ћете бити криви пред Богом и пред народом и за несрећу својега отечества бићете Богу отговорници, зашто ће Стојковић учинит несрећу нашему народу, толико акому да тко новацах. Ви знате како се у једној пјесни поје: „Уклони те Боже от лакомца, јер ће и оца за благо продати”. Такви је и Стојковић. Не толико што би оца прода, него би и једну своју ногу прода када би је тко купио. Повјерте ми да би он вас народ сербски прода за хиљаду цекина, толико када би му их тко да. А ви и то знате да се Стојковић родио у Австрију и напунио се духа њемецкога, кои су наши ваздашњи непријатељи. Може бити да Стојковић пише мојему стрицу да је он генерал и да много значи и да се стара за ползу нашега отечества. Правду сказат, он не може другојачије ни писати, будући нитко против себе неће писати.

Ја Вас могу увјерити да он овден значи тако како други генерали, којих има у Росију по крајњег мјери једно десет хиљада, и сваки по својег должности значи колико му његово званије зависи, а по другој части ништа не значи, а у све вријеме колико је он полномоштниј до сада није никаквога добра учинио за наше отечество. И може ли бит он довјереноју особоју, када он у мојима очима назива све старјејшине и начал(ни)ке нашега љубезног отечества и свега народа сербскога да су сви будале и да ништа не знају, за које сам се ријеч ја с њим и покара и има по године да не иде ни он к мене ни ја к њему и када се гдје видимо гледамо се како миш и мачка. Моја је дужност, како истинога сина отечества, да Вас за ето увједомим а Ви чините како знате. Него ја Вас молим, ако Ви нећете узети Стојковићу довјереност да Ви мене уволите (ослободите, разријешите — Р. Д.) от званија на које сам ја изабран нашијем љубезнијем отечеством от шест годинах и да ми пошљете увољеније што скорије, зашто нећу бити у томе званију и гледат равнодушно на человјека кои ради за несрећу мојега отечества, а и стрицу писо сам за то.

2) Да Ви молите мојега стрица и да напишете от имена свега народа црногорскога и бердскога Государју Императору прозбу и да га молите да би он обратио вниманије на наше љубезно отечество, које је страдало и страда за Росију от свијех непријатељах росијскијех и има више от стотине годинах како је наше отечество привержено к престолу росијскому и вазда готово своју кров пролит за славу Росије и монархов јеје и к етој прозби да приложите копију з грамаге

Петра првога или Јекатирине вторе или Павла Петровича, и да никону не пишете него право на име Государја.

3) У истој прозби да молитe Государја да он мене пошље што скорије у наше отечество доклен је згода и вријеме и веома би за срећу нашега отечества било да ја сада тамо дођем у ова обстојатељства. Ви знате како говори пословица: Удри гвозђе доклен је вруће. И ако желите ви среће нашему отечеству ваља да испуните ово што ја Вама пишем. Сада су обстојатељства која веома текују мене у својему отечеству и таква обстојатељства могу бити за срећу нашега отечества. Ја бих Вама написа све по реду об таквих обстојатељставах, него моје писмо ваља да прође проз руке нашијех ваздашњијех непријатељах. а ако Бог да да се скоро увидимо у својему отечеству ја ћу тадар Вама све казати. Ако будете писати Государју Ви пошљите право к мене. ја ћу писмо доставити Государју преко Сињавина, кои је сада, благодарeћи Бога, у великој милости у Государја и кои може много нама помоћи сада, а у њега бивам сваке нећеље и свакога празника на објед. и благодарeћи Бога, веома ме љуби и он све што узможе учиниће за наше отечество с великом родостију. И када будете писали к мене напишите на моје име в Санктпетбургскују Александроневскују Духовнују Академију под Но. 16-иј и молим Вас да ми напишете што скорије преко Г. Гагића за ово што Вама пишем и што се у нас ради, је ли све мирно међу собом.

Молим Вас да ми поздравите сву господу главаре и старјешине от Церне Горе и Бердах, кои остајем Вас и Вашу браћу и сје от Ваше фамилије и све Радоњиће поздрављајући

„25”-иј августа 1827,
в Санктпетбург

Вашего Превосходитељства
Милостиваго Государја
покорни слуга
Георгиј Петровић

169) Ђорђе Петровић гувернадуру Радоњићу
31 августа 1828

Ваше Превосходитељство,
Милостиви Государ!

Почтењејшеје писмо Вашего Превосходитељства от 27-и априла сего года чрез Г. Вучичевића послато је имјел удовољствије примити 25 числа августа. Писмо Ваше донијело ми је велику радост, видећи из њега да сте, слава всевишњему Творцу, здраво и благополучно с свијема вашијема роднијема и са свијема Црногорцима и Берђанима, чему се душевно радујем.

Ви мене пишете и препоручујете да се с Стојковићем обходим лијепим начином. Жао ми је што не могу испунити Ваше желаније по томе, што поведеније Стојковића не заслужива тога. Ја сам прошле

године писа мојему стрицу Г. Митрополиту, такођер и Вама, на' смет (на рачун, односно — Р. Д.) Стојковића и довољно јасно објавио његово шоведеније. Ја сам испунио моју дужност како истини син отечества и како они кои желим својему прељубезноме отечеству свакога благополучија, а ви чините како најбоље знате, а ја с моје стране нећу никада дозволити себе имјети хоћ и малоје сношеније с Стојковићем. Может бит да у младости мојеј ја сам има дјело с какијема недобријема људима, али сада, видјевши неколико свиета, нећу никада дозволити себе имати дјело с человјеком неимјејущим ни чести, ни совјести ни душевнога благородства, како Стојковић.

Ја пишем к мојему стрицу Г. Митрополиту и молим га да ми дозволи вијехат (отпутовати — Р. Д.) из Петробурга на 6 — шест мјесјаца, како по томе што је моје здравље веома худо и медики (љекари — Р. Д.) кои мене лијече совјетују ме ако не на вазда, то на кратко вријеме вијехат из Петробурга, тако и по тој причини што мње нужно видјетсе лично с Г. Митрополитом и с Вама и сообштит вама неке ствари које ја не могу писати, а које се веома тичу до ползе нашега отечества. Такођер и Вас молим да и Ви замолите Г. Митрополита да ми дозволи испросит отпуст на шест мјесеца, штоб поправит моје здравије, које је веома худо, ибо овдешњи климат веома вредан (штетан, шкодљив — Р. Д.) мојему здравију.

О других обстојатељстввах ја ништа Вама не могу писати, него чекам благо пријатни случај што би се с Вама видио лично и тада имао би Вама што казати много и много. Имам надежду да ће мој стриц испунит моје желаније, будући да моје здравије не може се поправити ако ја не промијеним климат, а кад ја изгубим моје здравије мене тадар није ништа от преше ни господство, ни богатство.

Приложеноје овди молим Вас отдахете Вашему брату Георгији Ивановићу.

Остајем чекајући Вашег прељубезнога и скорога отговора и желећи Ви свакога добра и благополучија Вам и свијем Црногорцима и Берђанима, којих свијех жељно поздрављам со слезами, а Вас, милостиви государ, имајући вазда на свему сердцу како нелицемјернога пријатеља, јесам и бити ћу на вјеки душевно предани

„31” августа 1828 года,
Санктпетербург

Вашега Превосходитељства
покорњејши слуга
Георгиј Петровић Његош

170) Умир између Шпиљара код Котора и Раићевића са Његуша
8 јуна 1830

У Котор на 8 јунија 1830 по римски.

Будући ми ниже подписати и керстом забиљежени кметови и пријатељски судници сабрани на ово мјесто Мишулића у кућу Госпо-

дина конта Ивановића у крепости компромеша (нагодбе, споразума — Р. Д.) 6 текућега јунија за развидјети, разабрати и пријатељским начином погодити и приближити у љубав племе Раичевића од Черне Горе од кнежине његушке, а од друге стране село Спиљаре од овога околиша од Боке Которске ради мутње и зла и другије штета што бјеху међу њима до сада од године 1828 окурила. Тако будући ми призвали обије парте пред нама, толико Раичевића толико Спиљаре и добро њих изаминали (испитали — Р. Д.) и чули њихове разлоге и претеже (захтјеве, тражења — Р. Д.) колико на уста толико и на писма једне стране према другој, тако ми кметови и пријатељски погодници, будући дошли у познање од свакога њиховога разлога, одлучисмо једнокупно судити како сљедује, то јест:

перво: размислујући почетак и доспјетак свакога зла што бјеху једна страна другојзи учињели находимо за поставити међу њима мир и љубав, која је највиша мисао наша, будући преступили Раичевићи преко свакога разлога и дошли на напад Спиљарима плијенећ их сешт (шест — Р. Д.) говеди и рањећи Керста Михова Франовића да плате талијера двадесет глобе, велимо талијера 20;

друго: осудисмо да плате Раичевићи Спиљарима ради разлога цивилна за рану Керста Франовића талијера тридесет, велимо 30;

треће: разумјеће се наплаћене и подмирене једна за другу разлоге цивилне ради убиства Вука Ђурова Радоњића и Трипа Михова Франовића, ма будући био убијен у спиљарску границу Радоњић тако осудисмо да плате Спиљари синовима истога Радоњића на име намирења талијера тридесет, 30;

четверто: будући био убјен преко вјере која бјеше међу Раичевићима и Спиљарима Лаза Вујов Радоњић осудисмо да Спиљари плате синовима Лаза Вујова за намирење цивилно талијера четрдесет, 40, а не више, и држаће се тако намирене разлоге цивилне ради убиства Мата Милошевића, то јест да ради убиства Лаза Вујова и Милошевића Гушана немају Спиљари и Раичевићи једни другијема тражит никакво друго намирење;

пето: осудисмо да Раичевићи плате Спиљарима талијера осамнаест за исплату од осамнаест брава, кои су били погнати а невернути у август 1828 године; овом сумом од талијера осамнаест биће сасфијем намирено оно што су Спиљари тражили за намировање штета и за исплату од цијене од бравах вернутијех и продане на инканат (лицитацију — Р. Д.) и тако држаће се уништено сасфијем кај да није никад био уписан протокол 28 октобра 1829, с којим били су се подфатили Раичевићи да плате Спиљарима фисрина 1382 (и) к(аранта)на 28;

сесто: осудисмо да Ђуро Михов Франовић има звати синове Вука Ђурова Радоњића на кумство, а синови Вука Ђурова Радоњића Керста Франовића;

седмо: осудисмо да имају синови Трипа Михова Франовића звати на кумство синове Лаза Вујова Радоњића и да имају синови Лаза Ву-

јова Радоњића дочекати на кумство синове Мата Милошевића Гушана; ова кумства од керштења даће се што је пријед могуће;

осмо: размислујући да толико Раичевићи како Спиљари, поднијели су доста залах, штетах и теготах, тако ми осуђујемо да све више уписате суме што би по овој сетенци имали платити Раичевићи Спиљарима а Спиљари Раичевићима да буду пребивате једна за другу и да немају ни Спиљари ни Раичевићи ништа тражити једни од другог за ничесов узрок, остављајући обје парте у мир и љубав брацку: и данас динар прешјекосе;

девето: а трошки кои су се учинили за ово кмество овден у Котор да им буду понаполи.

Mirisslao k(onte) Zanovich

Giuseppe Ivanovich

+ segno di Savo Marcov Petrovich illetterato

+ segno di Giuro Zez illetterato

+ segno di serdar Giuro Petrovich

+ segno di Tomo Marcov Petrovich

+ segno di Steffano Vukottich

+ segno di Joco Lazov Bogdanovich

Nicolo Raffaeli Raicevich

+ segno di Andrea Calugerovich

+ segno di Pejo Mattovich

Nattale Camenarovich

Filippo Tomich

Vinzenze Crilovich

Giuro Jovanovich

Pietro Androvich

+ segno di Stanco Milovich

Митаръ Поповъ Греговићъ

Марко Лазаровићъ

Нико Дољаница

+ segno di Stanco Verbiza

+ segno di Triffon Petrovich

+ segno di Mittar Stoianovich

Pietro Lucovich f. Francesco

Митаръ Поповъ Греговићъ сѣдокъ на керсте и фирме
Јоанъ Марковъ Абрамовићъ сѣдочимъ на фирме и керсте
Губернаторъ Вуколаиј Радонићъ видиехъ и потвердихъ

(М. п.)

(Мјесто црвеном свилом
привезаног и црвеним
воском с печатом
прилијепљеног преки-
нутог „динара“)

Concordo con l'originale
Cattaro 9 Giugno (1)830
(Потпис нечитак)

171) Матеј Вучићевић гувернадуру Радоњићу
20 марта 1831

20-га марча 1831-го года, С. Петербург.

Ваше Превосходитељство

Милостиви Государ

Вуколај Јоановић!

Прошлога декемврија мјесеца имао сам радост Вама писати. Сада будући да већ отлази на те стране ујак мој Иван Вукотић не пропуштавам о томе Вама јавити. Но по узроку неке болести, која се има неколико времена у неке стране од Русије савила, ћесарски Гуверан учинио је да сви ти кои из Русије пролазе у њихову земљу морају прије на границу (ч)инити контомацију от три неђеље дана и по тому самому ујак мој неће моћи приспјети к Ђурђеву дневи. Заради тога самога и јављајући Вашему Превосходитељству вишеречено молим Вас, да бисте радили договорит се с осталијема главарима и учинили би скупштину на Цетиње за потврдити клетву да би народ остао у слоги, миру и јединству докле се тамо дође заради ваше славе, слободе и среће на овоме свијету.

Далека страна која нас дијели не допуштава ми више Вама писати но само јавити да ја о овоме истоме пишем Раду Томову, архимандриту Јосифу Павићевићу, Ђурашковићима, кнезу Груици и попу Андрији Пејовићу.

Поздравите ми Господина брата Вашег, а Вас љубезњејше поздрављајући остајем на вазда с истиним моим к Вам почтенијем и совершеноју преданостију.

Вашег Превосходитељства
покорњејши слуга
Матеј Вучићевић

(На полеђини је ова адреса:)

Јего Превосходитељству Милостивому Государју
Вуколају Јоановићу Радонићу

в Његуше